

Kristiansand
Symfoniorkester
Terje Boye Hansen

Han er kjent for *Sne* – en perle av en sang. Men resten av produksjonen, da – er den kanskje å sammenligne med "sneen som falt i fjor"? Slett ikke; Sigurd Lies musikk er frisk og original, stadig berikende – når vi først får høre den.

Han hadde toner for så mye. I *Wartburg*-balladen gir han et fargerikt, fengslende glimt fra tysk middelalder. I konsertstykket over folketonen *Huldre aa'n Elland* skaper han et vemodig, norsk naturbilde, hvor det såre veksler med det viltre, uttrykt gjennom virtuost fiolinspill.

Hvor galt er det ikke å forbinde hans kunst *kun* med *kulde*! *Symfonien i a-moll* – kronen på Sigurd Lies livsverk – åpner riktignok i bærsk "vikingstil", her ligger det frostrøyk over musikken. Men hør så: når klarinetten setter inn med sin solo, henrivende og sart, som en mild vårbris – da er det ikke tvil om at sneen smelter!

KSO | Terje Boye Hansen | Frode Olsen | Terje Tønnesen

Sigurd
Lie
1871-1904

7 041888 510123

Made in Norway 20*04 Lindberg Lyd AS

KRISTIANSAND
SYMFONI
ORKESTER

SIGURD LIE 1871-1904

Sigurd Lie [1871–1904]

1-4 Symfoni i a-moll 30:36

Allegro con fuoco 9:11

Andante cantabile 7:55

Allegretto scherzando 5:50

Allegro vivace 7:40

5 Konsertstykke for fiolin og orkester 8:26

– over folkevisa *Huldre aa'n Elland*

6 Wartburg 9:02

– ballade for bassbaryton med orkester (tekst av Theodor Caspari)

KRISTIANSAND symfoniorkester | Terje Boye Hansen

Terje Tønnesen fiolin | Frode Olsen bassbaryton

”Sigurd Lie var alltid den flinkeste gut af os allesammen. Ikke saa at han var numer en; det var naturligvis den flittigste som blev numer en. Og noget videre flittig var han ikke netop; han kunde altid det han skulde; men naar han læste, var os en gaade; han havde altid saameget andet som maatte gaa først.”

Slik husket dikteren *Vilhelm Krag* sin klassekamerat fra Christianssands Kathedralskole. Rikt begavet, med et stimulerende og musikalsk kultivert miljø rundt seg, hadde Sigurd Lie gode kort på hånden. Men en skygge fulgte ham fra tidlig ungdom: tuberkulose. Lies løpebane som profesjonell musiker varte i 13 år. Periodevis var han for syk til å arbeide – og når han *kunne* arbeide, gikk mye av tiden med til et iherdig virke som utøver. Desto mer imponerende er livsverket han etterlot seg som en original, *skapende* kunstner; Vilhelm Krags bemerkning om vennens manglende flid synes lite treffende.

Sigurd Lies liv ble så visst ikke bare tragisk. Han hadde et lyst humør og en god porsjon galgenhumor; han opplevde glade studenterdager, nære vennskap, anerkjennelse i yrket – og til slutt et lykkelig, men kortvarig ekteskap.

Sigurd Lie ble født i Drammen 23. mai 1871. Fra 2-årsalderen vokste han opp i Kristiansand, der faren virket som skolemann. Foreldrene var ivrige amatørmusikere – moren spilte klaver og faren syslet med kor. Gutten lærte å spille fiolin og klaver, og begynte å komponere i gymnastiden. Han viste også store matematiske evner; etter examen artium i 1889 gikk han i gang med realfagstudiet ved universitetet i Kristiania. Samtidig fortsatte han musikkstudiene, bl.a. teori/komposisjon med *Iver Holter*. Holter skriver: ”Sigurd Lie er en av de morsomste elever jeg har hat. Han var sterkt interessert, grundig, vilde tilbunds i alt, og saa gløg og hurtig i tilegnelsen, at et vink eller etpar ord var nok. Flittig var han, saa jeg av og til næsten maatte stoppe ham i farten, naar han undertiden saa anstrengt ut...”. Sans for humor manglet heller ikke: ”Han hadde aapent øie for det komiske og kunde nyte en djerv, ekte østlandsk vits, om den var noksaa pepret.”

Etter ca. ett år avbrøt Lie realfagstudiet og gikk helt over til musikken. Fra 1891 til 1893 studerte han i Leipzig, bl.a. med *Carl Reinecke*, i sin tid lærer for Edvard Grieg og Johan Svendsen. Nå merket han tegn på lungesykdom. En venn forteller: ”Vi hadde været i operaen sammen. Paa hjemveien fik han et sterkt hosteanfald. Der viste sig blodpletter paa lommestørklædet, og efter en læges ordre maatte han kjøre lige hjem, og laa i flere dage. Hans sind var meget nedtrykt i denne tid.”

I 1892 debuterte Sigurd Lie med et hefte sanger til tekster av Vilhelm Krag. De ble vel mottatt. Men enkelte krasse vendinger var nok sterk kost i datiden, også for Morgenbladets kritiker: ”Ofte klinger de overmaade fint, men undertiden kommer de som kold Dusch over en, saa man sidder der med Frysning og Ubehag.” I Leipzig komponerte han bl.a. også et hefte klaverstykker og en strykekvartett i d-moll. En klaverkvintett fra samme tid er gått tapt.

Etter en periode med praktisk musikervirksomhet tok Lie 1894 fatt på et nytt studieopphold, nå i Berlin. Sangerinnen *Bokken Lasson* møtte ham der, og forteller om en inspirerende venn: "Lille, pussige, livsglade og humorfylte Sigurd Lie med det forkrøblete øret, som han gjorde all slags skøi og moro med! Men "det vesle øret", som han kalte det, var likeså lydhørt og følsomt et instrument som det normale, det var ikke noe i veien sånn. Musikken piblet og strømmet i ham og sprudlet ut av fingrene på ham, så sant det fantes et piano i nærheten. I operaen var han vår stifinner og pekepinn...Der hang vi utover gelenderet, mens Sigurd Lie halvhoit lærte oss å skjelne instrumentene i det verdige orkestret og passe på ledemotivene i Wagners verker...Efter en sånn operakveld kunde vi samles på hybelen hos Sigurd Lie. Egentlig skulde han lese harmonilære med oss, men det blev alltid til at han satt ved pianofortet og gjennemgikk hele operaen, sang og spilte samtlige roller med en hengivelse og en fryd som rev oss med uten motstand eller kritikk."

Fra 1895 til 1898 bodde Sigurd Lie i Bergen. Han var konsertmester i "Harmonien", og samtidig dirigent for "Musikforeningen", et orkester som mest besto av amatører. Sigurd Lie var nå anerkjent som komponist. Flere av romansene ble stadig fremført, og han begynte å gjøre seg gjeldende med sine sanger for mennskor – et medium han kjente godt fra oppvekstmiljøet i Kristiansand. Han syslet også med operaplaner: "Terje Vigen" – men prosjektet kom aldri ut over skissestadiet.

Høsten 1898 flyttet Lie til Kristiania, hvor han ble kapellmester ved Centraltheateret. I oktober 1899 arrangerte han en konsert med egne verker. På programmet sto romanser, mannskorsanger, et verk for barytonsolo, mannskor og orkester: "Erling Skjalgson", samt tre orkesterstykker: "Symphonisk Marsch" og to satser fra "Orientalisk Suite". Aftenpostens kritiker, *Otto Winter-Hjelm*, konkluderte: "...man tør vente sig med Tiden at se ham som en af de fremste blandt vore Komponister..."

I 1899 publiserte Lie de tre stykkene han er blitt mest kjent for i ettertiden: romansen *Sne* (til tekst av Helge Rode) og *2 norske danse* for fiolin og klaver. Samme høst fikk Lie et nytt stipend og reiste til Berlin igjen. Forfatteren *Peter Egge* gir noen glimt fra Lies hybel i metropolen: "Det var især søndagskveldene at her ble folksomt. Musikere og amatører av begge kjønn, syngende eller spillende. Og her ble det ikke spart

på strengene, enten de satt i strupen, i fiolinen eller i klaveret. Han var liten og spinkel av vekst, så ut som en ung gutt enda han var nær tredve år...Et rommelig menneske, overdådig utrustet med godt humør..."

Sigurd Lie ble i Berlin til 1902, avbrutt av noen opphold i Norge. Nå var han særlig opptatt med å gjøre ferdig en symfoni i a-moll. I 1902 fikk han også fast stilling i Kristiania, som dirigent for Handelsstandens sangforening. Men sykdommen stoppet alle planer; høsten 1902 måtte han innlegges på Tonsåsen sanatorium i Valdres. Han var klar over alvoret; til sin nære venn i Kristiansand, *Heinrich Martens*, skriver han i oktober 1902: "Da jeg føler, at min sygdom før eller senere ufravigelig maa ende med døden, vil jeg, medens jeg endnu har kraft dertil, sige dig og Elli farvel."

Men Sigurd Lie kan også melde om lykke – han var blitt forlovet med 23 år gamle *Gudrun Bødtker-Næss*: "...vi har havt et vidunderligt eventyr os imellem, min deilige kjæreste og jeg." Stundom får dystre tanker likevel overtaket: "...den omstændighed, at jeg har bundet min forlovedes skjæbne til min, som slet ikke ser lovende ud for øieblikket, gjør ogsaa sit til at deprimere mig end yderligere. Jeg havde jo tænkt at skabe hendes lykke, forstaar du, og saa kommer jeg ikke til at berede hende andet end sorg sandsynligvis. Dette gjør mig saa hjerteskjærende ondt, at jeg ikke kan beskrive det."

Tidlig i 1903 var symfonien ferdig, og Iver Holter oppførte den i Kristiania. Lies helse bedret seg utover året, men han måtte stadig ta det med ro. Fra september bodde han på Langseth sanatorium ved Lillehammer. I oktober sto bryllupet med Gudrun: "...jeg synes, jeg har et helt mønster af en liden kone, og lykkelige er vi, saa det forslaar."

Ut på nyåret 1904 var Lie godt i gang igjen med å komponere; og i mai kunne han endelig ta fatt som dirigent for Handelsstandens sangforening. Om sommeren reiste han med koret på en turné som strakte seg til Tromsø, via bl.a. Hamar og Trondheim. Han vant stor anerkjennelse, i en avisomtale heter det: "Den unge Dirigent, Sigurd Lie, lod til at være en første Rangs Leder. I flere af de kjendte og populære Sange kunde man merke en egen og selvstændig Opfatning, der viser, at han henter sine Impulser fra egne Kilder."

I september sto han foran koret igjen. Full av virkelyst, og tilsynelatende frisk, sa han: "Det har været en haard Tid for mig, at stanses af Sygdom i mine bedste Aar, men nu skal der for Alvor begyndes!" Mot slutten av måneden dukket det likevel opp tegn som ga grunn til bekymring. Etter en konsert den 24. september, der Lie opptrådte som akkompagnatør, måtte han gi tapt for alvor. Sykdommen meldte seg med full styrke, og Sigurd Lie døde 30. september 1904, på Gulleråsen i Vestre Aker. Gudrun Lie skriver i et brev dagen etter: "...hvor tomt og trist livet blir uden Sigurd! Han var den bedste og kjærligste mand under solen!"

Symfoni i a-moll (1898?-1903) ble antagelig påbegynt, eller i hvert fall påtenkt, i 1898. Lie nevnte symfoniplanene like etter at han var tiltrådt som kapellmester ved Centraltheateret i Kristiania høsten dette året. Under sitt andre Berlin-opphold fra høsten 1899 arbeidet han med symfonien, og i november 1900 forteller han: "Jeg sitter midt op i min symfoni, som professoren spaar skal bli svært bra. Han udtalte sin uforbeholdne ros over det, som jeg har vist ham af den."

Ved juletider 1900 møtte Sigurd Lie sin tidligere lærer Iver Holter i Berlin. Av Holters beretning fremgår at Lies helse var dårlig på denne tiden: "...han var blek, urolig og nervøs, det laa likesom et ængstelig spørsmål i blikket, naar man traf ham; - men arbeide intenst gjorde han. Han skrev bl.a. paa en symfoni, som jeg saa paa og opfordret ham til at fuldføre med løfte om at opføre den i Musikforeningen. Dette glædet ham meget og gav ham likesom mot og lyst paa livet igjen." 26. oktober 1901 ble de tre første satsene fremført i Bergen, med "Harmonien" under komponistens ledelse. Mottagelsen var god; særlig slo 2. og 3. sats an:

Med umiddelbart anslaaende virker de to Mellemsatser...baade ved melodiose Skjønheder og ved delikat Instrumentation. Indledningssatsen...er ogsaa i det hele meget virkningsfuld; men Anvendelsen af sterke Kontrasteffekter er noget vel vidtdreven, hvorved et og andet tilsyneladende dødt Punkt fremkommer. (Bergens Tidende, 28. oktober 1901)

Det skulle bli et strev å få fullført finalen. Kanskje manglet komponisten erfaring med store former – men mest var det nok helseproblemene som hemmet ham. I 1902 fikk Lie et alvorlig tilbakefall av tuberkulose. Om høsten reiste han til Tonsåsen sanatorium i Valdres, for å rekreere og fullføre symfonien i ro. Men den varige bedringen uteble. Motløs skriver han i januar 1903 til Iver Holter: "Jeg sender dig idag den nye finale til symfonien, og ber dig herved gjøre mig en tjeneste. Som du vil se, er der et par huller, hvor indholdet er angivet men ikke utført, ligesom slutsatsen ikke er instrumenteret. Gjør dette istand for mig, er du snil, saa symfonien endelig kan blive istand til at opføres. Jeg selv kan ikke mere, ser du."

Holter forteller at brevet rystet ham dypt: "...i midten av januar 1903 fik jeg et saart, fortvilet brev. Han var daarlig igjen, kunde ikke arbeide, kunde ikke faa symfonien færdig, – det var hovedkodaen i siste sats som manglet...". Holter gjorde verket i stand, og oppførte det med "Musikforeningen" i Kristiania 28. februar 1903. Sigurd Lie selv var ikke til stede. Mottagelsen ble atskillig kjøliger her enn i Bergen. I Forpostens anmeldelse heter det:

Naar et Værk ved en Førsteopførelse ikke virker mere personlig, end at man er i Tvil om, hvorvidt man har hørt det før eller ikke, er det indlysende, at det ikke kan have overdrevent høit Værd som nyt betragtet. Det er Skade for en saa fin Musiker som Sigurd Lie, at han uden Kritik anvender andre Komponisters Manerer i saa høi Grad, at hans eget – det, der virkelig er hans eget – nærmest virker som Randbemærkninger om det øvrige Udclip.

En lignende bedømmelse finner vi i Kristiania Dagsavis:

Dette særegne, det eiendommelige ved Lies Stil, der falder i Ørene i hans Romancer, mere maaske i hans Sange for Mandkor, synes helt og holdent gaaet tabt i al den Instrumentationseffekt, den Pomp og megen Herlighed, han i Wagnersk Aand udfolder i sin nye Symfoni...

Et hovedinntrykk fester seg når en leser kritikken: anmelderne viser gjennomgående stor respekt for Sigurd Lies talent, særlig ut fra hva han tidligere hadde gjort som komponist av romanser og korsanger; men de synes ikke han lyktes fullt ut med symfonien. De finner symfonien tidvis uklar i formen – særlig første sats – og også upersonlig: dette er ikke den "ekte" Sigurd Lie! Påvirkning fra Wagner nevnes i de fleste kritikken. Generelt kommer de to mellomstatsene best ut av det – i Kristiania som i Bergen:

Adskillig høiere stod Andanten, hvis Melodi rummet ikke ringe Stemning, og var git smuk Instrumentation. Allegrettoen var den Sats, der slog bedst an hos Publikum, hvad der ogsaa var rimelig nok, saa muntert et lidet Billede i norsk Rococco det var. (Dagbladet, 1. mars 1903)

Otto Winter-Hjelm i Aftenposten – selv en dyktig komponist – gir vel den mest positive, og samtidig mest interessante vurdering av symfonien:

Det var...med ganske spændt Forventning hans første større anlagte Instrumentalverk blev imødeset. Der var ogsaa adskilligt, der stod i Forhold til Forventningen, det storslagne Anlæg, megen Dygtighed i kontrapunktiske Forviklinger og flere gode instrumentale Klangvirkninger... Men naar jeg maa fraskrive mig Ret til at udtale mig mere bestemt om Kompositionens æsthetiske Værdi, saa er det, fordi jeg af de to første og den sidste Sats kun har beholdt et saa vagt Indtryk, at jeg, medens jeg skriver dette, alene kan henskyde mig under mulige senere Opførelser af Verket. Det forekommer mig, at Komponisten har villet formeget paa en Gang.

Winter-Hjelm konkluderer med at symfonien er ...*et Arbeide gjort med respektindgydende Evner og vandt meget anerkjendende Bifald.* Hva sa Sigurd Lie selv til kritikken? Fra Tonsåsen skriver han til Iver Holter: "For det første vil jeg takke dig hjerteligst for dit arbeide med min symfonies istandsættelse og fremførelse. Jeg ser af aviserne, at den blir høist forskjellig bedømt, fordetmeste temmelig ugunstig. Nu vel, jeg medgir gjerne, at der i 1ste sats er steder som paa grund af feilregning i instrumentationen er blevne uklare. Kanskje jeg ogsaa har villet for meget, som Winter-Hjelm siger, i mit arbeide for polyfont at gestalte stoffet interessant...jeg tenker udover vaaren at omarbeide de nævnte steder, saafremt min helse strækker til da." Vi kjenner ikke til noen slik omarbeidelse. Symfonien ble for øvrig Sigurd Lies siste orkesterverk.

Når kritikerne formoder Wagners musikk som påvirkningskilde i forbindelse med symfonien, er det for så vidt i tråd med Lies egen oppfatning. Han skriver selv, i et brev til Iver Holter i februar 1903: "Som komponist er jeg vel hovedsakelig lyriker med impulser væsentlig fra Schumann og Grieg – Wagner har vel ogsaa virket "befrugtende" paa mine instrumentalkompositioner." Ingen av anmelderne nevner et verk som synes å ha vært et mer direkte forbilde: Christian Sindings symfoni nr. 1 i d-moll. Den ble uroppført i Kristiania i 1890; Sigurd Lie bodde da i byen, og det er ikke utenkelig at han spilte med under oppførelsen. Åpningstemaene i de to symfoniene ligger påfallende nær hverandre, og det finnes også andre likhetspunkter mellom verkene.

I dag er det vanskelig å skjønne kritikernes til dels lunkne mottagelse av Lies symfoni. Den er et rikt, helstøpt, på mange måter storartet arbeide, kronen på Sigurd Lies livsverk. Lie snakker selv om "feilregning i instrumentationen"; men det er vanskelig å påpeke svakheter i partituret. Selvsagt skjer det ofte at komponister justerer orkesterpartiturer ut fra praktiske erfaringer, og Lie ville kanskje ha gjort endringer hvis han hadde fått mer tid. Uansett – symfonien er fullverdig slik den foreligger.

I Konsertstykke for fiolin og orkester (1894/95) tar Sigurd Lie for seg den norske folkevisa "Huldre aa'n Elland". Visa kan følges tilbake til 1700-tallet; vi finner den blant *Edvard Storms* "døleviser", tekster han diktet på gudbrandsdalsdialekt, til norske folketoner. Edvard Storm (1749-94), født og oppvokst i Vågå, var bosatt i København. Via den tysk-danske musikeren *Johann Ernst Hartmann* ble dølevisene formidlet til en musikkskribent i Paris, *Jean-Benjamin de La Borde*. La Borde tok dem med i sitt viktige musikkhistoriske verk *Essai sur la musique ancienne et moderne* (1780), og sånn ble "Huldre aa'n Elland" en av de tidligst trykte norske folkeviser overhode.

Visa består av to deler, først en langsom melodi i moll. Her skildres unggutten Elland der han sliter med et tungt lass i sommervarmen: "Guten va trøt, Sommaardagen heit...". Motbakken synes endeløs – hvorfor ikke legge seg til å hvile litt? Roen varer ikke lenge, huldra dukker opp, og setter i med sitt "Huldrekvede", en kvikk halling: "Stat up! stat up!". Tilbudet er klart nok: "Lat mæg bli di Jænte!". Fristende, men farlig: den muntre hallingen ender i moll – er det kuhalen vi skimter?

I 1853 ga Ludvig Mathias Lindeman ut visa som nr. 71 i samlingen *Ældre og nyere Norske Fjeldmelodier*. Her er den arrangert for sang og klaver. Sannsynligvis ble dette kilden for senere bearbejdelser, som de enkle klaverarrangementene, med underlagt tekst, av Halfdan Kjerulf (utgitt 1867) og Edvard Grieg (i

"Norges Melodier", utgitt 1875). Symfonisk behandlet finner vi siste del av visa, "huldrekvedet", i Johan Svendsens Norsk rapsodi nr. 2 (1876).

Sigurd Lie skrev konsertstykket over "Huldre aa'n Elland" i Berlin 1894/95, og spilte solopartiet selv da verket ble uroppført med "Harmonien" i Bergen 13. februar 1896; dirigent var Johan Halvorsen. I dette stykket møter vi Lie som nasjonalromantiker, men med én fot i den romantiske fiolinvirtuos-tradisjonen. For så vidt ingen ny kombinasjon – i norsk musikkhistorie var Ole Bull tidligst ute, for eksempel med "Et seterbesøk" (1848). Men forskjellen er viktig: Bull presenterer melodiene som et løst "kjede", et potpurri; Lie bygger ut temaene, bearbejder dem, og skaper en helstøpt sats i symfonisk tradisjon, mer i tråd med Johan Svendsens rapsodier, eller Edvard Griegs "Norske danser".

Er Lies verk et stykke ren, "absolutt", musikk? Valgte komponisten de to temaene kun fordi de klinger godt for fiolin, og kontrasterer virkningsfullt mot hverandre? Eller ønsket han også, med musikalske midler, å gjenskape *teksten* i folkevisa? Et åpent spørsmål, selvsagt. Solofiolinens desperate "rop" over strykernes ulmende tremolo – "huldrekvedet" vridd over i moll – kan godt tolkes som uttrykk for en dramatisk og tragisk skjebne, likeså avslutningen, med karakter av dyp resignasjon. I slike partier øyner vi kanskje Sigurd Lies store, uoppfylte ønske: å skrive opera.

Sammenligner vi med kilden – formodentlig Lindemans samling – ser vi at Lie har satt visa over fra a-moll/C-dur til e-moll/G-dur. Slik får den første, sorgmodige melodien en mørkere klang. Men eiendommelig nok starter orkesterinnledningen i ciss-moll; er det huldra som prøver å lure oss?

Wartburg – Ballade for bassbaryton med orkester (1899/1900).

Theodor Caspari (1853-1948) er mannen bak diktet "Norge, mitt Norge! – så sover du tyst"; kjærligheten til Norge, og til norsk natur, var i det hele tatt et gjennomgående tema hos ham. Det kan derfor virke underlig at Caspari nærte en nesten tilsvarende - man kan gjerne si: parallell - hengivenhet for Tyskland. Karakteristisk nok skriver han: "Ved siden av aaret 1905, da det norske folk fik sin fulde selvstændighet tilbake, er 1870-71, da det tyske folk omsider blev sveiset sammen til *et* folk, de store merkeaar i mit liv."

Forklaringen er enkel: foreldrene var kommet som tyske innvandrere til Christiania. Her ble faren en høyt anerkjent professor i teologi. Theodor var nok tidlig fortrolig med tysk språk, litteratur og historie; besøk i Tyskland – bl.a. et studieopphold i Leipzig – styrket båndene til landet, og kontakt med slektninger på begge sider ga ham varige inntrykk.

Denne "doble" patriotisme forente seg hos Caspari naturlig med den tysklandsbegeistring og pan-germanisme vi ellers finner som en strømning blant norske intellektuelle på 1800-tallet. Fra 1872 var *Bjørnstjerne Bjørnson* en ledende talsmann for slike synspunkter. Bjørnson så tyskerne som "det Folk, med hvilket vi har Blod og Kristendom felles", han talte om "den germanniske Stammefølelse", og forklynte: "Med Tyskland har vi en Fremtid, uden Tyskland ingen." Nesten 20 år senere skrev Theodor Caspari:

*...er vi ei Germaner! / fik vor Folkeand ei fælles Baner,
fælles Arv fra Valhals vise Vaner, - / samme Røst ved Rauma og ved Rhin! - .*

Pan-germanismen er borte fra norsk åndsliv for lengst – og siden april 1940 står den naturligvis i vanry. Det skal derfor sies at norsk pangermanisme på 1800-tallet lå fjernt fra den senere nasjonalsosialistiske utgaven. Ideologien var for eksempel ikke antisemittisk farget hos Bjørnson og Caspari; det hører med til bildet at Caspari var halvt jøde. Heller ikke delte de Hamsuns ubehagelige – senere skjebnesvangre – forakt for engelskmenn og amerikanere; Caspari nevner sågar den britisk-amerikanske oppdagelsesreisende Henry Stanley blant betydelige "germanere". Og mot slutten av sitt liv ser Bjørnson pangermanismen – nå snakker han om en "tjenende" pangermanisme – først og fremst som et *fredsprosjekt*.

Det er i dette lys vi må betrakte Theodor Casparis tyskorienterte tekster, for eksempel diktsyklusen "Wartburg", som kom i samlingen *Fra Syd og Nord* (1899). Syklusen dreier seg om et av Tysklands nasjonalsymboler, borgen Wartburg i Thüringen, ved byen Eisenach. Gjennom sju dikt gir Caspari et utsyn over Wartburgs historie, fra borgen ble grunnlagt i 1067 og frem til 1800-tallet. Her streifes innom episoder som "sangerkampen" i 1206, Martin Luthers berømte opphold på borgen i 1521-22, og et historisk betydningsfullt studentermøte i 1817. Avslutningsdiktet ender med ordene: "...aldrig skal du mangle *Mure*, aldrig *Tyskland* mangle – *Mænd!*"

"Ballade" er dikt nr. 2 i syklusen. Handlingen utspiller seg på 1100-tallet, vi møter den tysk-romerske keiser Friedrich I, "Barbarossa" (1122-90), på besøk hos sin svoger, landgreve Ludwig II av Thüringen, "den jernharde" (1128-72). Ludwig II hadde satt igang en viktig utbygging av Wartburg fra ca. 1155, og det er nok dette "Barbarossa" – "Rødskjegg" – sikter til når han sier: "Hvi værner du dog saa ilde/om Borgen, du reiste dig?"

Sigurd Lies tonesetting kom til etter direkte oppfordring fra dikteren. I november 1899 skriver Caspari: "Hr. Sigurd Lie! I det jeg tillader mig at sende Dem et Exemplar af min netop udkomne: "Fra Syd og Nord", vil jeg specielt henlede Deres Opmerksomhed paa Digtskyklusen: "Wartburg"....Jeg anser denne Cyklus...for at høre til mine mest vellykkede Digte. Men Melodie – Melodie først og sidst maatte der til!"

Og dikteren treffer blink, komponisten svarer noen dager senere: "Hr. Theodor Caspari! Tusen Tak for digtene....Efter min første gjennemlæsning har jeg faaet det indtryk, at Wartburg egner sig glimrende for musik..." I løpet av et par år tonesatte Sigurd Lie alle diktene i Wartburg-syklusen; numrene 1 og 3-7 ga han ut som en egen sangsyklus for baryton og klaver. Men først satte han musikk til dikt nr. 2, "Ballade", og valgte da altså bassbaryton med symfoniorkester. Uunngåelig står Lie her i tradisjonsforhold til Richard Wagner, som jo hadde brukt et "Wartburg-motiv" – "sangerkampen" – i operaen *Tannhäuser* (1842-45).

Lies ballade gir dessuten assosiasjoner til Robert Schumanns korballerader fra 1850-tallet, også de delvis basert på gammeltyske motiver; men hvorvidt Lie kjente disse Schumann-verkene kan vel vanskelig fastslås. Derimot var han utvilsomt fortlølig med den musikalske "sagastilen" hos Rikard Nordraak og i noen verker av den unge Edvard Grieg. Sånn finnes også et norsk bakteppe for Sigurd Lies Wartburg-ballade, tydeligst å høre, kanskje, i det renskårne hovedtema. Sigurd Lie dirigerte selv da verket ble uroppført i Bergen 29. september 1900; solist var Halfdan Rode.

Fra diktsyklusen Wartburg (Theodor Caspari)

II. Ballade

I Fyrstesalen paa Wartburg
sad høit under Silketjæld¹
den vældige Barbarossa
en dæmrende Sommerkveld.

Af Fad og Tønde Klaretten² sprang,
og Hallen drønnet af Sang og Klang,
og Hornene lød saa vide
udover den lyse Vang.

Da blev det med ét saa stille,
saa tyst i den store Sal.
Høit løfted den gamle Keiser
den skinnende Guldpokal:

"Dit Wartburg glæder forsandt min Sjæl,
Pokalen løfter jeg, fuld og hel,
og drikker den ud, Hr. Greve,
for Thüringens Kronjuvel!"

Dog, før jeg tilbunds den stikker,
Hr. Svoger, du svare mig:
Hvi værner du dog saa ilde
om Borgen, du reiste dig?

Med Ædelstenens det klare Skin
saa lyser Wartburg fra løvklædt Tind;
men Muren! – hvor har du Muren,
som fatter Juvelen ind?” –

Og det var den stolte Greve,
da svor han en Ed saa dyr:

”Det lover jeg, høie Herre,
imorgen, før Dagen gryr,
før Nattergalen fra Lindegren
lar Sangen hvirvle sig, lys og ren,
skal Murene færdig stande
om Thüringens Ædelsten!” –

Da Solen i Østerlide
forgyldte hver Tind og Top,
da vaagned den gamle Keiser
og lukked et Vindu op

og saa udover i Morgenglød,
mens Fuglesangen i Lunde lød,
og studsed og for tilbage
og hviskede: ”Guds dyre Død!”

Thi dybt under Taarn og Tinde,
paa Klipperne nær og fjern
der drog sig i lange Linier
en skinnende Mur af Jern.

Og Skjold ved Skjold og Spær ved Spær, –
en Skog af trodsige Lanstrær,
en blinkende Vold af Brynjer –
stod Thüringens tapre Hær.

Da smilte den gamle Keiser
og hilste med Haand og Mund:

”Tillykke! tillykke, Svoger!

Godt muret i Nattens Stund

Gud gi Jer altid en Mur som den
af tapre Svende med Sværd ved Lænd!
Gud give, det stolte Wartburg
aldrig maa savne – Mænd!” –

¹ *Tjæld = forheng*

² *Tidligere betegnelse på rosévin*

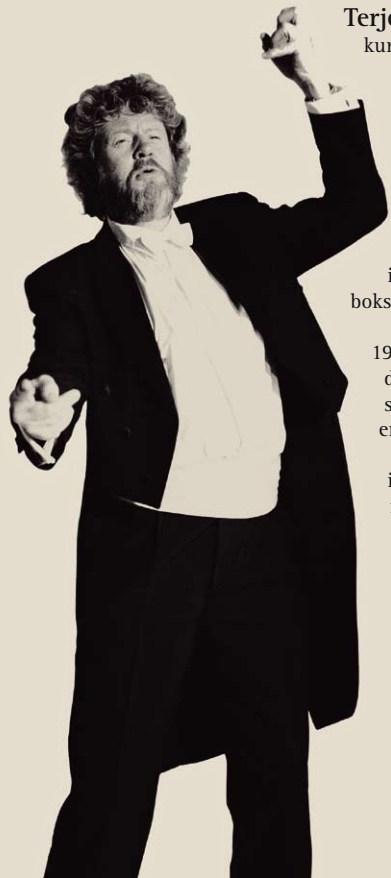
KRISTIANSAND SYMFONI ORKESTER

Beethoven strevde med ”Hammerklaversonaten”, og Wagner fylte fem år – men skjedde det noe på musikkfronten i Kristiansand i 1818? Ja visst – uten sammenligning for øvrig: Som ledd i den ”nye Hærordning” ble det opprettet et militært blåseensemble på 19 mann, ”3. Brigades Musikkorps”. En sped begynnelse, kanskje – like fullt, dette er én av røttene til dagens profesjonelle orkesterkultur i Kristiansand.

Vi noterer året 1919 som neste milepæl, da ble ”Kristiansand byorkester” stiftet. Dette var et amatørorkester; først etter vel førti år kom det i gang med en egen abonnementsserie. I 1967 skiftet orkesteret navn til Kristiansand Symfoniorkester, og mot slutten av 1980-tallet ble de første profesjonelle strykerne ansatt. Nå var grunnen lagt for Kristiansand Kammerorkester, et ensemble som raskt utviklet seg kunstnerisk, først med Stephan Barratt-Due som leder, deretter, i årene 1996–2003, under Jan Stigmer. Kammerorkesteret har spilt inn flere CD-plater, og turnert i Europa, Sør-Amerika og Kina.

Supplert med blåsere hovedsakelig fra byens militærkorps, som nå lød navnet Forsvarets distriktsmusikkorps Sørlandet, ga man parallelt konserter med full symfonibesetning. Forsvaret la ned sitt korps 31. desember 2002, og musikerstillingene ble overført til stiftelsen KSO – Kristiansand Symfoniorkester fra 1. januar 2003. Slik har Kristiansand i dag et helprofjonelt symfoniorkester, med 48 heltidsansatte musikere og 5 deltidsmusikere. Orkestermodellen – unik i Norge – fungerer slik at virksomheten presenterer seg i 3 hovedbesetninger: Kristiansand Blåseensemble, Kristiansand Kammerorkester og Kristiansand Symfoniorkester. Dette er symfoniorkesterets første CD-innspilling.

Terje Boye Hansen er født inn i en musikerfamilie, hvor det å kunne spille et instrument var en selvfølge. Og Terje lærte seg like godt tre. Han startet med klarinett som 6-åring, var senere innom fløyte, men landet endelig på fagott, 16 år gammel. Gjennom et par tiår spilte han fagott i Den Norske Operas orkester, de siste årene som solofagottist.

Han begynte tidlig også å dirigere. Som 17-åring løste han sin første store oppgave: å gjenreise et skolekorps der oppslutningen og innsatsviljen hadde dabbet drastisk av. Rustet med entusiasme pluss en allerede høy kompetanse, maktet han i løpet av kort tid å doble antall musikanter – og fikk korpset bokstavelig talt "på beina" til 17. mai-toget.

Gløden og kompetansen har han tatt med seg til større arenaer. I 1992 ble han atter tilknyttet Den Norske Opera, nå som dirigent; og det er ikke minst som operadirigent Terje Boye Hansen har markert seg. Hans repertoar omfatter mer enn 40 operaer og operetter, samt en rekke balletter.

I løpet av de siste årene har Boye Hansen gjort en verdifull innsats for å børste støvet av "skjulte skatter" fra norsk musikkhistorie. Foruten nærværende CD-innspilling, skal nevnes hans fremføringer av Sigurd Islandsmoens Requiem og Hjalmar Borgstrøms to operaer, "Thora paa Rimol" og "Fiskeren".

Når **Frode Olsen** agerer som tysk landgreve i Sigurd Lies "Wartburg"-ballade, ferdes han på kjent grunn; han har mange års erfaring med Landgrevens parti i Wagners opera "Tannhäuser". Wagners bassroller står i det hele tatt Frodes hjerte nær, da særlig skikkelser med psykologisk "tyngde", som Wotan i "Nibelungenringen" eller Kong Marke i "Tristan og Isolde". Men repertoaret spenner vidt – fra Händel, Haydn og Mozart til Berg, Berio og Messiaen – og omfatter mer enn

hundre operaroller. Forbløffende da, at Frode Olsen kom nokså sent i gang som sanger. Han sang en del under oppveksten i Bærum, bl.a. i kor, men uten tanke på karriere. Lysten til å "gjøre noe ut av det" vokste frem gradvis – og kyndige folk som trodde på talentet var selvsagt en god støtte. 27 år gammel begynte han på Statens Operahøyskole i Oslo. Etter endt utdanning ble han engasjert ved operaen i Düsseldorf. I dette miljøet – kanskje Europas største den gang – fikk han brynt seg på utallige roller, små og store, og lærte operakunsten fra bunnen. Senere var han gjennom 6 år tilknyttet Badisches Staatstheater i Karlsruhe.

Frode Olsen er nå etablert som en av Europas fremste og mest etterspurte bass-sangere. Blant oppgaver fra senere år setter han særlig pris på rollen som François (Frans) i Messiaens uhyre krevende og sjelden fremførte opera "Saint Francois d'Assise" ("Frans av Assisi"). Frode Olsens tolkning av dette partiet er da også blitt belønnet med strålende anmeldelser, såvel i Leipzig som i Berlin.

Imponert som han var av morfarens flotte fiolin, ville 7-åringen **Terje Tønnesen** også ha et instrument. Det fikk han heldigvis raskt, og så var kursen satt. Riktignok overveide han en stund å bli billedkunstner. Men et inspirerende orkesterkurs på Elverum avgjorde saken: Terje satset for fullt på fiolinen.

Debutkonserten i 1972 ble en sensasjon, "så blendende at det knapt har sidestykke" slo en Oslo-avis fast. Posisjonen som en av Norges ypperste musikere har han stadig befestet. Han har vunnet flere priser internasjonalt, og i Norge er han hedret med bl.a. Grieg-prisen og Kritikerprisen. Hans plateinnspillinger har møtt varm anerkjennelse i internasjonale tidsskrifter.

Ved siden av en verdensomspennende solistkarriere er Terje Tønnesen kunstnerisk leder for Det Norske Kammerorkester, 1. konsertmester i Oslo Filharmoniske Orkester, og "hedersledare" for det svenske orkesteret Camerata Nordica. Terje Tønnesen har dessuten komponert teatermusikk, bl.a. til flere forestillinger ved Oslo Nye Teater.

Sigurd Lie [1871–1904]

Sigurd Lie is best known for his gem of a song, *Sne* (Snow). But what of the rest of his output, does that merit attention? Indeed it does; Sigurd Lie's music sounds fresh and highly original, a continuing enrichment of our musical world – when we are given the opportunity to hear it.

His musical palette is one of great variety. In the "Wartburg" ballade he gives a colourful, captivating glimpse of the Middle Ages in Germany, and in the concert piece based on the folk tune "Huldre aa'n Elland" he evokes a plaintive image of Norwegian nature where wild and sensitive qualities are expressed in the virtuoso violin playing.

It is certainly unfair to associate Lie's work only with the cold of *Sne*! The zenith of Lie's *œuvre*, his Symphony in A minor, does certainly open in harsh "viking" style, and the music is draped in frost mist, but then we hear the clarinet enter solo – enrapturing and tender as a mild, spring breeze – there can be no doubt that the snow is melting!

"Sigurd Lie was the cleverest of us. Not in that he always came top; it was the most hard working boy who came top. And he was not particularly hard working; he was always well prepared, yet for us it was a mystery *when* he prepared his school work, for there were so many other things which came first."

With these words the poet Vilhelm Krag remembers his former classmate at the Christiansands Katedralskole. Fortunate in his exceptional talent and in having a stimulating, musically cultivated environment, Sigurd Lie had every opportunity to succeed. Yet a shadow followed him from early youth: tuberculosis.

Lie's career as a professional musician lasted thirteen years. At times he was too ill to work, and when he *was* well enough, he spent much time performing. Seen in this light, his life's work as an original, creative artist is no less impressive; Vilhelm Krag's characterization does not seem to fit this image.

Sigurd Lie's life was not filled with tragedy. He was good humored and liked to laugh; his student days were happy and he enjoyed close friendships, respect for his work, and a happy, though short, marriage.

Sigurd Lie was born in Drammen on 23 May 1871. From the age of two he grew up in Kristiansand where his father worked as a school teacher. Lie's parents were keen amateur musicians – his mother played the piano and his father sang in choirs. The young boy learned to play violin and piano, and began composing in his mid teens. He also showed considerable aptitude for mathematics, and after completing school in 1889 he entered the university in Kristiania to study science and mathematics. He continued to study music theory and composition with *Iver Holter*. Holter writes: "Sigurd Lie was one of the most enjoyable pupils I have had. He was deeply interested, very thorough and wanted to get to the bottom of everything, and he was very bright and quick on the uptake – a hint or a word would be enough. He was so hard working that I almost had to stop him at times when he looked very tired..." And he did not lack a sense of humour, either: "He was always game for a laugh and enjoyed a joke."

After about a year Lie gave up his university course to concentrate fully on music. From 1891 to 1893 he studied in Leipzig with, among others, *Carl Reinecke*, who had previously taught both Edvard Grieg and Johan Svendsen. At this time he began to be aware of his lung disease. One of his friends says: "We had been at the opera together. On the way home he had a heavy fit of coughing. There were spots of blood on his handkerchief, and, on the doctor's orders, he was taken home where he spent several days in bed. He was very depressed."

In 1892 Sigurd Lie published his first music, a collection of songs to words by Vilhelm Krag. The songs were generally well received, though certain harmonies were a bit too much for Morgenbladet's reviewer: "In general they sound lovely, but from time to time they come over one like a freezing shower, leaving one cold and uncomfortable." Among the works he composed in Leipzig were a collection of piano pieces and a string quartet in D minor. A piano quintet from the same period has been lost.

After a time concentrating on performing Lie embarked in 1894 on a new period of study, this time in Berlin. The singer *Bokken Lasson* met him there, and tells of an inspiring friendship: "Sweet, little, good humoured Sigurd Lie with the crippled ear, which he had all kinds of fun with! But his "little ear", which he called it, was just as sensitive an instrument as a normal ear, there was nothing wrong with it in that way. Music bubbled and flowed inside him, and burst from his fingers if there was a piano to hand. At the opera he was our guide and pathfinder... We would hang over the balcony while Sigurd taught us the different instruments in the large orchestra, and to follow the *leitmotifs* in Wagner's

works... After an evening like this at the opera we would meet at Sigurd Lie's flat. The idea was that he would give us harmony lessons, but it invariably ended up with him sitting at the piano and going through the opera, playing and singing every part with such devotion and pleasure that we were carried away without any resisting."

From 1895 to 1898 Sigurd Lie lived in Bergen. He was leader of the Bergen Philharmonic Orchestra, "Harmonien" as it was called, and conductor of the amateur orchestra "Musikforeningen". Many of his songs were being performed regularly, and his pieces for male voice choir – a medium he knew well from Kristiansand – were also entering the repertoire. In addition he was planning an opera – "Terje Vigen" – but the project was never carried beyond initial sketches.

In the autumn of 1898 Lie moved to Kristiania where he was engaged as Kapellmeister at the Central Theatre. In October 1899 he arranged a concert of his own music. The programme included songs, pieces for male voice choir, "Erling Skjalgson" for baritone solo, male voice choir and orchestra, and three orchestral pieces: "Symphonic March" and two movements from his "Oriental Suite". *Otto Winter-Hjelm*, music reviewer for the Norwegian daily *Aftenposten*, concluded "...one expects in time to see him rank among our leading composers..."

In 1899 Lie published the three pieces for which he is best known today: the song *Sne* (to words by Helge Rode), and *Two Norwegian Dances* for violin and piano. That same autumn he received a stipend which allowed him to go to Berlin again. The writer *Peter Egge* gives us a glimpse of life at Lie's flat in the metropolis: "On Sunday evenings in particular the flat was full of people – musicians and amateurs of both genders, singing or playing. And no string was spared – neither vocal cords, violin strings nor piano strings. He was a small, thinly built man, he looked like a boy even though he was approaching thirty...A generous person, endowed with copious good humour..."

Sigurd Lie stayed in Berlin until 1902, visiting Norway for shorter periods. He was particularly busy finishing his symphony in A minor. In 1902 he was offered a permanent post in Kristiania as conductor of "Handelsstandens sangforening", a prestigious male voice choir. But illness thwarted these plans; in the autumn of 1902 he was admitted to the Tonsåsen sanatorium in Valdres. He was aware of how serious his condition was; to his close friend in Kristiansand, *Heinrich Martens*, he wrote in October 1902 "Since I feel that my illness will sooner or later inevitably end in death, I would like, while I still have the strength, to bid you and Elli farewell."

But there were happier moments; Lie was engaged to be married to the twenty-three year old *Gudrun Bødtker-Næss*. "...we have had a wonderful courtship together, my lovely girlfriend and I." But from time to time darker thoughts would surface: "...the fact that I have bound my fiancée's fate together with my own, which does not look promising at all at the

moment, only serves to depress me further. I had intended to bring her happiness, you see, and yet I probably shall not be able to give her anything but misery. This hurts me so much that I cannot describe it."

In early 1903 the symphony was finished and Iver Holter performed it in Kristiania. Lie's health improved in the course of the year, but he still had to take things slowly. From September he stayed at the Langseth sanatorium near Lillehammer. In October he married Gudrun: "...I do believe I have the most perfect little wife, and we are as happy as can be."

By the beginning of 1904 Lie was composing again; in May he was at long last able to take up his post as conductor of Handelsstandens sangforening. That summer he travelled with the choir on a tour of Norway which included Tromsø, Trondheim and Hamar. They performed to great acclaim, as may be read in the following excerpt from a review: "The young conductor, Sigurd Lie, appears to be a first rate leader. In many of the familiar and popular songs one could discern his individual interpretation, which shows that he seeks his inspiration from his own sources."

In September he was ready to start the new season with his choir. Full of vigour and apparently well he said "It has been a hard time for me, to be prevented by illness in my best years, but now I shall start in earnest!" Towards the end of the month there were signs which gave cause for concern. After a concert on September 24th, at which Lie had been accompanying, he had to give up his long struggle against the disease. The tuberculosis returned with full force, and Sigurd Lie died on September 30th, 1904, at Gulleråsen in Vestre Aker. Gudrun Lie wrote in a letter the next day "...how empty and sad life will be without Sigurd! He was the best and most loving man under the sun!"

The Symphony in A minor (1898?-1903) was probably begun, or at least envisaged, in 1898. Lie mentioned his plans for a symphony just after having taken up the post as Kapellmeister at the Central Theatre in Kristiania in the autumn of that year. During his second period of study in Berlin from the autumn of 1899 he worked on the symphony, and in November 1900 he wrote "I am in the middle of my symphony, which the professor predicts will be very good. What I have shown him of it he has openly praised."

During Christmas 1900 Sigurd Lie met his earlier teacher Iver Holter in Berlin. Holter's account of the meeting indicates that Lie was not in good health at the time: "...he was pale, restless and nervous, he had an anxious, questioning look when one met him; yet he worked intensely. He was working on, among other things, a symphony, which I had a look at and encouraged him to complete, with my promise to have it performed by the Musikforeningen. This greatly cheered him and gave him back his appetite for life." On October 26, 1901, the first three movements were performed in Bergen by the Bergen Philharmonic under the leadership of the composer. The reception was positive, in particular to the second and third movements:

Most immediately catching are the two middle movements...both in melodic beauty and delicate instrumentation. The introductory movement...is also in general very effective, though the use of strongly contrasting effects is perhaps a little overdone, permitting the appearance of occasional lifeless moments. (Bergens Tidende, 28 October 1901)

The final movement was to prove a struggle. Perhaps the composer lacked experience in composing in the large format – but more likely it was his poor health which hindered him. In 1902 Lie had a serious relapse. That autumn he was admitted to the Tonsåsen sanatorium in Valdres, to convalesce and finish the symphony in peace. Yet there was no

permanent recovery. Dispirited, he wrote to Iver Holter in January 1903: "I am sending you today the finale of the symphony, and ask of you herewith a favour. As you will see, there are a couple of gaps where the content is indicated but not written out, and the final movement is not yet instrumentated. Please do this for me, so that the symphony might at long last be performed. I am not capable of doing it myself, you see."

Holter wrote that the letter shook him deeply: "...in the middle of January 1903 I received a pained, desperate letter. He was sick again, could not work, could not finish his symphony – the main coda of the last movement was not complete...". Holter did as Lie had asked, and performed it with the Musikforening orchestra in Kristiania on February 28, 1903. Sigurd was not present. The reception this time was a lot cooler than in Bergen. In a review in *Forposten* we read:

When a work being performed for the first time does not seem more personal than that it causes the listener to wonder whether or not he or she has heard it before, it is obvious that it can have no great value as something new. It is detrimental to the reputation of such an accomplished musician as Sigurd Lie that he uncritically makes use of other composers' devices to such an extent that his own – that is, those which genuinely are his own – seem no more than marginal comments on the predominant excerpts.

A similar judgement was to be read in the *Kristiania Dagsavis*:

The individual uniqueness of Lie's style, which is apparent in his songs and perhaps even more so in his pieces for male voice choir, seems to have been mislaid in all the instrumental effects, pomp and circumstance he unfolds in Wagnerian style in his new Symphony...

A general impression when reading these reviews is that the reviewers had great respect for Sigurd Lie's talent, based on his compositional output which hitherto consisted of lieder and choral songs for male voices, but they do not appear to consider him so successful in his symphony. They find the form of the work somewhat unclear – especially in the first movement – and impersonal: this is not the "real" Sigurd Lie! The influence of Wagner is mentioned in most of the reviews. The two middle movements come out best – in Kristiania as in Bergen:

Of greater interest was the Andante, with its atmospheric melody and elegant instrumentation. The Allegretto movement was the one most popular with the audience, which was not surprising, given its bright evocation of a Norwegian Rococo style. (Dagbladet, 1 March 1903)

Otto Winter-Hjelm, himself an able composer, gave the most positive account and at the same time the most interesting evaluation of the symphony in *Aftenposten*:

It was with some expectation that his first major instrumental work was received. These expectations were fulfilled in much of the work – the handling of its large apparatus, the craftsmanship in contrapuntal devices, and many pleasing instrumental textures... But I must renounce the right to express a more decided opinion on the aesthetic value of the composition since I have retained such a vague impression of the first and last movements that, at the time of writing, I would need the benefit of subsequent performances of the work. It occurs to me that perhaps the composer has attempted too much in one go.

Winter-Hjelm concludes that the symphony is ...*a piece of work carried out with a talent commanding the utmost respect, which deservedly won much acclaim.* What was Sigurd Lie's response to the reviews? From Tonsåsen he wrote to Iver Holter: "Firstly I would like to thank you most heartily for your efforts in preparing and performing my symphony. I have seen from the papers that its reception was quite varied, for the most part unfavourable. I do have to admit that in the first movement there are places which sound unclear due to poorly worked out instrumentation. Perhaps I was trying too hard, as Winter-Hjelm put it, in my polyphonic attempts to render the material in an interesting fashion...

I imagine that during the spring I will revise these passages, my health permitting." We know of no such revisions; The symphony was to be Sigurd Lie's last orchestral work.

In suggesting Wagner's influence on the symphony, the reviewers were much in keeping with Lie's own view. In a letter to Iver Holter, February 1903, he writes: "As a composer I suppose I am influenced primarily by Schumann and Grieg – and Wagner has also "fertilized" my instrumental compositions." None of the reviewers, however, mentions a work which would appear to have been a more direct influence, namely Christian Sinding's *Symphony No. 1 in D minor*. It was premiered in Kristiania in 1890; Sigurd Lie was living in the town at the time and it is not inconceivable that he took part in the first performance. The opening themes of the two works have noticeable similarities, and there are other common features.

It is not easy today to understand the cool reception Lie's symphony received. It is an abundantly rich, well crafted and in many respects excellent piece of work, the jewel in the crown of Lie's *œuvre*. Lie talks of "poorly worked out instrumentation"; yet it is difficult to find any weaknesses in the score. It does of course happen that composers adjust their compositions with the benefit of practical experience, and Lie would probably have made revisions had he had the chance. Yet whatever speculations we may indulge in, it remains a complete and worthy work in its own right.

The **Concerto Piece for violin and orchestra** (1894/95) is based on the Norwegian folk song "Huldre aa'n Elland" ("Elland's Nymph"). This tune can be traced back to the eighteenth century, where it is to be found among *Edvard Storm's* "døleviser", songs written in Gudbrandsdal dialect and set to Norwegian folk tunes. Edvard Storm (1749-94), born in Vågå, lived in Copenhagen. Via the German-Danish musician *Johann Ernst Hartmann* the "døleviser" were passed on to a music critic in Paris, *Jean-Benjamin de La Borde*. La Borde included the songs in his important music historical work *Essai sur la musique ancienne et moderne* (1780), and thus "Huldre aa'n Elland" became one of the first Norwegian folk tunes ever to be published.

The song consists of two parts, the first of which is a slow tune in a minor key. Here we encounter the boy Elland struggling with a heavy burden in the summer heat: "The boy was weary, the summer's day warm...". The road seemed endless – why not sit and rest a while? But the peace was soon disturbed by a wood nymph who sings her song to a lively dance tune: "Get up, get up!". The offer is not to be mistaken: "Let me be your girl!". Tempting, but dangerous: the lively tunes ends in minor – is it the cow's tail we see ahead?

In 1853 Ludvig Mathias Lindeman published the song in his collection *Ældre og nyere Norske Fjeldmelodier*, in an arrangement for voice and piano. This was probably the primary source for subsequent versions such as Halfdan Kjerulf's simple piano arrangements with word underlay (published in 1867), and Edvard Grieg's version in "Norges Melodier", published in 1875. A symphonic treatment of the last part of the tune, the nymph's song, is to be found in Johan Svendsen's Norwegian Rhapsody No. 2 (1876).

Sigurd Lie wrote his concerto piece on "Huldre aa'n Elland" in Berlin in 1894/95 and played the solo part himself at the first performance in Bergen on February 13, 1896; the conductor for the occasion was Johan Halvorsen. In this work Sigurd Lie reveals a national romantic vein, with one foot planted firmly in the romantic violin virtuoso tradition.

This was not a revolutionary combination, however; Ole Bull was the first to do this in Norway with his “Et seterbesøk”. But there is an important difference between the two: whereas Bull simply presents a sequence of tunes, a “potpourri”, Lie expands and treats the themes in symphonic style, creating a work more in the tradition of Johan Svendsen’s “Rhapsodies” or Grieg’s “Norwegian Dances”.

Is Lie’s work pure, “absolute” music? Did he choose the themes simply because they sounded well on the violin, and had a suitable degree of contrast? Or did he want to recreate in music the content of the words? This is naturally an open question. The desparate violin call above the threatening tremolo of the strings – the nymph’s song – transformed to the minor key – may well be interpreted as an expression of a dramatic and tragic fate, as may be the ending with its character of deep resignation. When listening to such passages one can sense Lie’s greatest, unfulfilled wish: to write opera.

A comparison with the source – i.e. Lindeman’s collection – we see that Lie has transposed the song form Lindeman’s A minor/C major to E minor/G major. Thus the first, plaintive melody is given a much darker colour. Yet the orchestral introduction actually starts in C sharp minor – is the wood nymph trying to lure us too?

Wartburg – Ballad for bass-baritone and orchestra (1899/1900)

Theodor Caspari (1853-1948) was the poet responsible for the poem “Norge, mit Norge! – så sover du tyst” (Norway, my Norway, so softly you slumber); indeed his love of Norway and Norwegian nature is a recurring theme in his work. It seems therefore somewhat strange that Caspari nurtured a smilar, parallel passion for Germany. In characteristic style he wrote: “Besides the year 1905, when the Norwegian people were given back there full independence, it is the years 1870-71, when the German people were united as one nation, that are the most important in my life.”

The explanation is simple: Caspari’s parents arrived in Christiania as German emigrants. His father became a highly respected professor of theology. Caspari was familiar with the German language, literature and history from an early age; many visits to Germany – including a period of study in Leipzig – strengthened his ties to the country, and visits to relatives on both sides made a deep impression on him.

This “double” patriotism was otherwise compatible with pro-German “pan-Teutonic” trends among Norwegian intellectuals of the nineteenth century. From 1872 *Bjørnstjerne Bjørnson* was a leading spokesman for such ideas. Bjørnson considered the Germans to be “the people with whom we share blood and Christianity”; he talked of a “Teutonic tribal spirit” and preached “With Germany we have a future; without Germany we have none.” Nearly twenty years later Caspari wrote the following:

*...we are not Teutons! / our nations shared not the same fate,
no common heritage from the halls of Valhalla, - / nor the same voice in the Rauma or the Rhine! -*

The “pan-Teutonic” ideology has long since left Norwegian intellectual circles, and after 1940 it was of course discredited entirely. It must therefor be said that Norwegian pan-Germanism of the nineteenth century was quite a different matter

from the subsequent national socialist version. The former ideology, for example, had no element of anti-Semitism; Caspari himself was in fact half Jewish. Neither did its proponents share Hamsun’s umpleasant – and subsequently fateful – contempt for Englishmen and Americans; Caspari even counts the British-American explorer Henry Stanley as being among the most important “Teutons”. Towards the end of life Bjørnson considered pan-Germanism to be first and foremost a *peace project*.

It is in this light we must consider Theodor Caspari’s pro-German writings, for example the cycle of poems “Wartburg” published in the collection *Fra Syd og Nord* (From South and North) (1899). These poems take as their subject one of Germany’s great national symbols, the fortress at Wartburg in Thüringen, near the town of Eisenach. In the course of the seven poems Caspari moves through the history of the fortress from the year it was built (1067) to the nineteenth century. He mentions episodes such as the “battle of singers” in 1206, Martin Luther’s famous visit from 1521-22, and a historically influential student meeting in 1817. The final poem closes with the words “...never shall *you* lack *walls*, and never shall *Germany* lack – *men!*”

“Ballade” is the second poem of the cycle. The action takes place in the twelfth century; here we encounter the German-Roman emperor Friedrich I, “Barbarossa” (1122-90) visiting his brother-in-law Ludwig II of Thüringen, (1128-72). Ludwig II had initiated a building project to extend the Wartburg fortress in c.1155, and it is probably this Barbarossa (“Redbeard”) is referring to with the words “Why do you take so little care/of the fortress you erected for yourself?”

Sigurd Lie’s music came about at the request of the poet. On November 1, 1899, Caspari wrote to Lie “Dear Mr. Sigurd Lie! I have taken the liberty of sending you a copy of my recently published “Fra Syd og Nord” and would particularly like to draw your attention to the cycle of poems “Wartburg”...I consider this cycle...to be among my most successful poems. But melody – melody is what it first and foremost needs!”

And the poet received the following answer a few days later: “Dear Mr. Theodor Capari! Thank you for the poems... After having read them through I have the impression that Wartburg would lend itself excellently to music...” In the course of two years Sigurd Lie set all the Wartburg poems to music; numbers 1 and 3-7 were published as a separate song cycle for baritone and piano. But first he set the second poem, “Ballade”, to music, for bass-baritone and orchestra. A comparison with Richard Wagner is unavoidable; Wagner had used a “Wartburg motif” – namely the “battle of singers” in his opera *Tannhäuser* (1842-45).

Lie’s Ballade is also reminiscent of Robert Schumann’s choral ballads of the 1850s, which were also partly based on old German themes; whether Lie actually knew these works is something we shall never know. He would, however, undoubtedly have been familiar with the “saga style” of Richard Nordraak’s music and in early pieces by Grieg. Thus one finds a Norwegian incentive for Sigurd Lie’s Wartburg ballad, most prominent, perhaps, in the clean cut main theme. Sigurd Lie conducted the first performance of the Ballade in Bergen on september 29, 1900, and the soloist was Halfdan Rode.

Kristiansand Symphony Orchestra The year 1818: Beethoven was struggling with his fortepiano sonata, Wagner was five years old – was there anything going on in Kristiansand? There certainly was: as part of a reorganization of the Norwegian armed forces a nineteen man strong military wind band had been established. Humble beginnings, perhaps, but nonetheless these were the roots of Kristiansand's professional music life today.

The next major event in the history of the orchestra was the founding of the Kristiansand Town Orchestra in 1919. This was an amateur ensemble; it was not until some forty years later they were able to offer their first subscription series. In 1967 the orchestra changed name to Kristiansand Symphony Orchestra, and towards the end of the 1980s the first professional string players were engaged. This laid the foundation for the Kristiansand Chamber Orchestra, an ensemble which developed rapidly under the leadership of Stephan Barratt-Due from, and subsequently (1996–2003) under Jan Stigmer. The Chamber Orchestra has made several recordings and given concerts in Europe, South America and China.

Joining forces with wind players from the town's professional military band, it was now possible to give concerts for full symphony orchestra. The Norwegian Armed Forces disbanded the military ensemble in 2002 and all musician posts were transferred to the Kristiansand Symphony Orchestra as of 1 January 2003. Thus it is that Kristiansand today has a fully professional orchestra employing 48 musicians full-time and 5 musicians part-time. This particular model is unique in Norway and allows for three main constellations: Kristiansand Wind Ensemble, Kristiansand Chamber Orchestra and Kristiansand Symphony Orchestra. This is the Symphony Orchestra's first CD recording.

Terje Boye Hansen was born into a family of musicians in which learning to play an instrument was a matter of course. Terje learnt to play three. He began with the clarinet at the age of six, has a period learning the flute, and turned finally to the bassoon by which time he was sixteen. For two decades he was a member of the Orchestra of the Norwegian National Opera; towards the end of his tenure he was principal bassoonist.

He started to conduct at a early age. At seventeen he was presented with his first major task: to resurrect a school wind band decidedly lacking in enthusiasm and numbers. In the space of a short time Boye Hansen had succeeded in doubling the number of members, and the band was literally back on its feet in time for the national May 17 celebrations.

He has taken his talent and enthusiasm with him to larger arenas. In 1992 he was once again associated with the Norwegian National Opera, this time as conductor; it is perhaps as a conductor of opera that Terje Boye Hansen has made his deepest mark. His repertoire includes no less than forty operas and operettas, and a number of ballets.

In recent years Boye Hansen has made an invaluable contribution to Norwegian music by uncovering a number of its "hidden treasures". In addition to the present recording mention must be made of his performances of Sigurd Islandsmoen's Requiem and Hjalmar Borgstrøm's two operas Thora of Rimol and The Fisherman.

Playing the part of a German Count in Sigurd Lie's "Wartburg" Ballad, **Frode Olsen** is in familiar territory, having had many years' experience playing the role of the Count in Wagner's *Tannhäuser*. Olsen holds Wagner's bass roles in high esteem, in particular those characters with psychological "depth" such as Wotan in the "Ring" and King Marke in "Tristan and Isolde". His repertoire, however, is wide ranging, including works by Handel, Haydn, Mozart, Berg, Berio and Messiaen – including more than one hundred operatic roles. It is therefore surprising to learn that Frode Olsen came to singing relatively late. He sang

as a chorister in his childhood, but without any intention to make singing his profession. His desire to try and “make a go of it” developed gradually, and was supported by professionals who recognized his talent.

At the age of twenty-seven he entered the state Opera Academy in Oslo. After graduating he was offered an engagement at the opera in Düsseldorf, probably Europe’s leading at the time. He was given a wide variety of roles to sing and gained thorough, practical experience of operatic art. For a subsequent period he spent six years at the Badisches Staatstheater in Karlsruhe.

Frode Olsen has established a reputation as one of Europe’s leading and most sought-after basses. Recent engagements of particular interest have included the part of François (Francis) in Messiaen’s exceptionally demanding and seldom performed opera “Saint François d’Assise”. Frode Olsen’s “François” was met with critical acclaim in Leipzig as well as in Berlin.

Impressed by the sight of his Grandfather’s violin, the seven year old **Terje Tønnesen** decided he wanted an instrument. His wish was granted, and his fate was sealed. He did, however, consider becoming a painter for a while, but an inspiring orchestra course convinced him: he wanted to put all of his effort into playing the violin.

His début recital in 1972 was something of a sensation: “a brilliant display without precedent” concluded one of the Oslo dailies. His status as one of Norway’s leading musicians is continuously being confirmed. He has won awards internationally, and in Norway he has received the Grieg Prize and the Norwegian Music Critics’ Award. His recordings have been warmly received in national and international media.

In addition to his soloist career which takes him all over the world, Terje Tønnesen is artistic director of the Norwegian Chamber Orchestra, leader of the Oslo Philharmonic Orchestra, and honorary leader of the Swedish ensemble Camerata Nordica. Terje Tønnesen has composed incidental music for theatre, including music for several productions at the Oslo Nye Teater.

Recorded at Kristiansand Cathedral June 2004 by Lindberg Lyd AS

Recording producer Wolfgang Plagge

Balance engineer Hans Peter L’Orange

Editing and CD-mastering Jørn Simenstad

Rehearsal [1880] by **John Singer Sargent** [Photograph 20©04 Museum of Fine Arts, Boston]
archive photos Vest-Agder Fylkesmuseum / photo TBH+TT Christian Elgvin
photo “Sigurd Lies Gate” Anders Frode Marum / photo KSO Sol Nodeland
graphic design Morten Lindberg / text Terje Mathisen / english translation Andrew Smith

Executive producers Øystein Eidsaa and Morten Lindberg

The orchestral score and parts are available at www.2L.no

www.2L.no

2L is the exclusive and registered trade mark
of Lindberg Lyd AS 20©04 [NOMPP0409010] 2L27

Worldwide distributed by Musikkoperatørene and www.2L.no

This production was captured with microphones handcrafted by DPA
and monitored with equipment from ELECTROCOMPANET and B&W

KRISTIANSAND

SYMPHONI

ORKESTER

Sigurd Lies Gate

TERJE TØNNESEN fiolin

FRODE OLSEN bassbaryton

21